

**15 TEMMUZ 2016 TARİHLİ DARBE GİRİŞİMİ İLE TÜRKİYE'DEKİ ERDEMLİ –
YARI KAMUSAL MAL VE HİZMETLER ARASINDAKİ İLİŐKİ ÜZERİNE¹**

**Prof. Dr. Mehmet TUNÇER²
Abdurrahman OLGUN³**

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye'deki 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi bağlamında erdemli ve yarı kamusal mal ve hizmetlerin önemi üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, Türkiye'de devletin bu hizmetleri hem kendisi sunarken yeterince başarılı olamadığı, hem de özel kesimin sunumunu yeterince denetleyemediği şüphesine yer verilmektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de devletin bu mal ve hizmetlerinin arzına daha fazla önem vermesi ve özel kesimi de daha fazla denetlemesi önerisinde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi, Erdemli Hizmetler, Yarı Kamusal Hizmetler

**ON THE RELATIONSHIP BEETWEEN DATED JULY 15, 2016 COUP ATTEMPT
AND MERIT - QUASI PUBLIC GOODS IN TURKEY**

ABSTRACT

This study focuses on the importance of merit and quasi public services in Turkey in the context of dated July 15, 2016 coup attempt. The study reveals doubt that the Turkish government is not sufficiently effective in providing these services and also can not sufficiently control the production of the private sector. As a result, it is recommended that the government in Turkey should pay more attention to the supply of these services and monitoring the private sector.

Keywords: July 15, 2016 Coup Attempt, Merit Goods, Quasi Public Goods

¹ Bu makale 21-23 Ekim 2017 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen ASEAD II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan özet bildirden geliştirilmiştir.

² Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, mehmettuncer1@yahoo.com

³ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, olgunapo.61@gmail.com

GİRİŞ

Maliye alanındaki incelemelerde insanların ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetler değişik şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmaların yapılması özellikle bunların üretim ve tüketim süreçlerinde devletin üsteleneceği rolün de belirlenebilmesi açısından önemlidir. Buna göre devlet bu mal ve hizmetlerin üretiminde bazen tek başına, bazen özel kesimle birlikte, bazen de hiç karışmayıp alanı yalnızca özel kesime bırakarak bu alanların düzenlenmesi ve denetlenmesi şeklinde değişik roller üstelenebilmektedir. Devletin bu uygulamalarının her birinin ülkeden ülkeye ve zamandan zamana değişebilen kendine göre olumlu veya olumsuz sonuçları olabilmektedir.

Bu çalışmada, yarı kamusal ve erdemli mal ve hizmetler bağlamında Türkiye’de devletin üstlendiği rol ve buna ilişkin sorunlar ortaya konularak, bunun 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimine etkisi vurgulanmaya çalışılacaktır. Çalışmada öncelikle kamusal mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasına ilişkin genel bilgiler verilerek, devletin büyüklüğüne ilişkin görüşler ile piyasa aksaklığı ve devletin başarısızlığı kavramları üzerinde durulacaktır. Daha sonra, yarı kamusal ve erdemli mal ve hizmetlere ilişkin Türkiye’de devletin yaşadığı sorunların olası sonuçları ve buna ilişkin öneriler 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimi örneğinde açıklanacaktır.

1. KAMUSAL MAL VE HİZMETLERİN SINIFLANDIRILMASI

Kamu maliyesi literatüründe devletin sunduğu/sunması önerilen veya ilgilendiği/ilgilenmesi önerilen mal ve hizmetler değişik sınıflandırmalara tabi tutulur.¹ Bu sınıflandırmalar yapılırken bu mal ve hizmetlerin bazen faydasında rekabet olup/olmadığı, bazen de tüketimlerinde rekabetin olup/olmadığı gibi değişik yönleri dikkate alınmaktadır. Benzer şekilde bu sınıflandırmalar yapılırken yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde de değerlendirmeler yapılmaktadır.

Mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasında bir uçta “tam özel mal ve hizmetler”, diğer uçta da “tam kamusal mal ve hizmetler” olacak şekilde geniş bir yelpaze vardır. Buna göre, bu sınıflandırma içinde genel olarak incelenen mal ve hizmetler; özel mallar, yarı özel mallar, erdemli ve erdemsiz mallar, yarı kamusal mallar, klüp malları ve tam kamusal mallar şeklinde sıralanabilir.

¹ Bkz.: Orhan Şener, **Kamu Ekonomisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2006, ss.55-65; Hülya Kirmanoğlu, **Kamu Ekonomisi Analizi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, ss.117-140; Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2014, ss.39-45; Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1996, ss.32-40; Joseph E. Stiglitz, **Kamu Kesimi Ekonomisi**, (Çev. Ö. Faruk Batırel), 2.b., Marmara Üniversitesi Yayın No:549, İstanbul, 1994, ss.149-163.

Mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasındaki en önemli amaçlardan biri bunların üretim ve tüketim süreçlerinde devletin üsteleneceği rolün belirlenebilmesidir. Buna göre, serbest piyasa ekonomisi anlamında bakıldığında, mal ve hizmetlerin piyasada özel kesim eliyle üretilmesi daha iyidir. Çünkü piyasadaki rekabetçi yapı ve kâr elde etme arzusu, belirli varsayımlar altında kıt kaynakların daha optimal kullanılmasını sağlayarak insanların ihtiyaçlarının daha büyük bir bölümünü ve bu ihtiyaçları daha yüksek bir kalitede karşılayacak şekilde mal ve hizmet üretimi sonucunu doğurur. Devlet ile karşılaştırıldığında piyasanın mal ve hizmetlerin üretimindeki etkinliğinin daha yüksek düzeyde olduğu genel kabul gören bir görüştür. Bu çerçevede bu yaklaşım içinde, “mal ve hizmetlerin üretiminde devlet değil özel kesim rol alsın” sonucuna varılır.

Ancak, özellikle kamusal mal ve hizmetlerin sahip olduğu değişik özellikler bunların sürekli olarak ya da geçici olarak, kısmen ya da tamamen piyasa tarafından yeterince üretilmemelerine veya tüketilememelerine yol açabilmektedir. İşte bu gibi yetersiz üretim veya tüketim sorunları devletin de bu süreçlerde görev alması gerekliliğini doğurmaktadır.

2. DEVLETİN VARLIĞI / BÜYÜKLÜĞÜ, GEREKÇESİ VE GÖREVLERİ

Mal ve hizmet üretme süreçleri içerisinde devlete de bir yer olup olmadığına ilişkin değişik görüşler vardır.² Bu görüşler siyaset bilimi ve ekonomi bilimi ile iç içe olacak şekilde geçmişten günümüze gerekçeleriyle ve kapsamlı şekilde ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu görüşlerin kendi içinde geniş bir yelpazesi vardır. Buna göre; “bireyin tam anlamıyla özgürlüğüne vurgu yapan” Anarşist Düşünce öngörüsünde devlete hiç yer verilmezken, “eşitliğe vurgu yapan” Marksist/Sosyalist Düşünce bütün üretim araçlarının devlete ait olduğu bir yapıyı öngörür. Bu iki uç düşüncenin dışında, ekonomide hem özel kesime hem de devlete değişik ölçülerde rol veren çok sayıda görüş vardır. Bunların bazıları, kendi içinde devlete daha az yer verenden daha fazla yer verene doğru, Jandarma Devlet Anlayışı, Klasik Liberal Devlet Anlayışı ve Sosyal Refah Devleti Anlayışı şeklinde sıralanabilir.

² Bkz.: Nazım Öztürk, **Piyasa Başarısızlığından Kamu Ekonomisinin Başarısızlığına: Ekonomide Devletin Değişen Rolü**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2007, ss.5-113.

Jandarma Devlet Anlayışı piyasanın gücüne inanarak mal ve hizmetlerin özel kesim eliyle üretilmesini, devletin yalnızca savunma hizmetiyle ilgilenmesini benimsemektedir. Klasik Liberal Devlet Anlayışı da piyasanın gücünü vurgulayarak, “bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler”, “gizli el” ve “her arz kendi talebini yaratır” gibi kavram ve kabullerle devletin ekonomiye müdahalesini dışlar. Ancak, klasik iktisatçılara göre, özelliklerinin gereği olarak piyasanın hiç üretmediği savunma hizmeti ve ona benzer diğer tam kamusal mal ve hizmetlerin üretimi için “zorunlu bir fena” olan devlete ihtiyaç vardır.

Keynes ile birlikte yaygınlaşan Müdahaleci Devlet Anlayışı ise devlete daha büyük bir rol biçmektedir. Buna göre devlet, kaynak ayırımında etkinliğin sağlanması, gelir dağılımının düzeltilmesi ve ekonomik istikrarın gerçekleştirilmesi için ekonomiye müdahale etmelidir. Bu çerçevede, bu anlayışa göre devlet, tam kamusal mal ve hizmetlerin yanında yarı kamusal mal ve hizmetlerle, erdemli-erdemli mal ve hizmetlerle ve yeri geldiğinde özel mal ve hizmetlerle de ilgilenebilir, hatta ilgilenebilir.

Ekonomide devlete en büyük payı veren anlayış Marksist/Sosyalist Düşünce’dir. Devlet kavramı ve sınıfsal ayrımların ortadan kalkacağı komünizm aşamasından önce bir geçiş dönemi olarak öngörülen sosyalist düzende, üretime dair bütün araçların devlete ait olacağı kabul edilmektedir.

3. PİYASA AKSAKLILIKLARI VE DEVLETİN GÖREVİ

Ekonomide devlete görev yüklenirken üzerine vurgu yapılan kavramlardan en önemlisi “piyasa aksaklığı”dır. Piyasa aksaklığı; piyasada arz ve talep mekanizmasının etkin işleyişini engelleyen her türlü sorunu kapsamaktadır. Buna göre; piyasada etkin rekabeti sağlayacak düzeyde yeterli firmanın olmaması, kamusal mallara ilişkin sorunlar, tam bilgiye ilişkin eksiklikler, olumlu veya olumsuz dışsallıklar, doğal tekel sorunu, tam rekabetten geçici sapmalar ve ekonomik istikrarsızlıklar piyasa aksaklıklarının belli başlıları olarak sıralanabilir. Piyasa aksaklıklarının en önemli sonucu, bazı mal ve hizmetlerin hiç üretilmemesi, bazılarının eksik üretilmesi, bazılarının da gereğinden fazla üretilmesidir.

Devletin sunması/ilgilenmesi gereken mal ve hizmetler sıralanırken veya mal ve hizmetler genel olarak sınıflandırılıp bu sınıflandırmadan devlete düşen görevler ortaya konulurken de piyasa aksaklığının düzeyine bakılmaktadır. Buna göre, mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasında en uçta yer alan “tam özel mal ve hizmetlerin” özel kesim eliyle sunumunda normal şartlarda bir piyasa aksaklığı oluşmaz. Çünkü, bu mal ve hizmetlerde bir fayda/maliyet taşması oluşmadığı için piyasa bunlar için gerekli en uygun üretim miktarını ve fiyat düzeyini belirleyerek arz ve talep koşulları içinde bunları rahatlıkla üretebilir.

Bundan dolayı bunların piyasa şartları içinde üretilip-arzedilmesi ve devletin bu sürece müdahale etmemesi istenir.

Mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasında diğer uçta “tam kamusal mal ve hizmetler” yer alır. Bu mal ve hizmetlerin sahip olduğu “faydanın ölçülemezliği”, “tüketimde rekabetin olmaması”, “birlikte tüketim”, “bölünemezlik”, “fiyatlandırmanın imkansızlığı” ve “dışlamanın mümkün olmaması” gibi özellikler, bunların piyasa tarafından üretilmesini engellemektedir. Görüldüğü gibi, tam kamusal hizmetlerin üretiminde tam bir piyasa aksaklığı/başarısızlığı vardır. Yani özel kesim bunları hiç üretememektedir. “Savunma” hizmeti örneğinde ortaya konulmaya çalışılan tam kamusal mal ve hizmetlere de toplumun ihtiyacı vardır ve bunlar özel kesim eliyle üretileniyorsa devlet tarafından üretilmelidir.

Tam özel ile tam kamusal mal ve hizmetler arasında yer alan bazen birine bazen ötekine daha yakın olan çok sayıda mal ve hizmet vardır. Bu mal ve hizmetlerin özel kesim eliyle sunumundaki piyasa aksaklığı da bu yakınlıklarına göre belirlenebilir. Bunlar tam kamusal hizmetlere ne kadar yakınsa piyasa aksaklığı da o kadar yüksek, ne kadar uzaksa (tam özel mal ve hizmetlere ne kadar yakınsa) piyasa aksaklığı da o kadar az demektir. Şunu da vurgulamak gerekir ki; devleti önemseyen, devletin ekonomideki ağırlığını artırmak isteyen görüşler de, bu mal ve hizmetlerin üretimindeki/tüketimindeki piyasa aksaklıklarını vurgular ve öne çıkarırlar. Bu mal ve hizmetlerin en önemlisi eğitim ve sağlık hizmeti örneğinde açıklanan “yarı kamusal hizmetler” dir. “Dışsallık” kavramıyla bağlantılı olarak bu hizmetlerden doğrudan yararlananların elde ettiği “özel fayda” nın yanında toplumun elde ettiği önemli miktardaki “sosyal fayda” dolayısıyla da bu hizmetler önemsenir. Devletin bu hizmetlerin piyasa tarafından üretimine/tüketimine müdahale etmemesi durumunda, “eksik üretim/eksik tüketim” şeklinde bir piyasa aksaklığı olacağı kabul edilir ve devlete görev yüklenir. Devlete yüklenen görev bu hizmetlerin yaygınlaştırılması şeklindedir. Günümüzde devlet bu görevi, bizzat bu hizmetleri kendisi sunarak yerine getirebildiği gibi, bu hizmetleri sunan özel kesimdeki aktörleri teşvik ederek, destekleyerek de yerine getirebilmektedir.

Piyasa aksaklığı olduğu kabul edilen ve devlete görev yüklenen bir diğer mal ve hizmet kümesini “erdemli mal ve hizmetler” oluşturur. Erdemli mal ve hizmetler, üretildiğinde/tüketildiğinde kişiye, topluma önemli faydalar sağlayan ve özel kesim tarafından pazarlanabilen ancak yaşam kalitesini artırmaları dolayısıyla yaygınlaştırılmaları faydalı görülen mal ve hizmetlerdir. Öğrencilere yönelik burs, bedava süt ve yurt olanakları; düşkünlere yönelik sosyal evler; müzecilik faaliyetleri ve halka yönelik ücretsiz konser ve tiyatro şeklindeki kültür ve sanat hizmetleri şeklinde geniş bir alana hitap eden bu mal ve hizmetlerdeki piyasa aksaklığı bunların yalnızca özel kesime bırakılması durumunda

toplumsal olarak arzu edilen düzeyde üretilemeyecekleri/tüketilemeyecekleri gerekçesine dayanır. Buna göre, bu faaliyetler vakıf, dernek veya ticari firmalar tarafından piyasada sunulsa da, gerek gelir dağılımı bozukluğu gerekse sosyal bilinç yetersizliği gibi sorunlar dolayısıyla yeterince üretilemeyecekleri/tüketilemeyecekleri gerekçesiyle daha fazla yaygınlaşsınlar diye devlet tarafından da desteklenmelere savunulur. Yukarıda belirtildiği şekilde yarı kamusal hizmetlerdeki gibi, erdemli mal ve hizmetlerle ilgili olarak da devlet üzerine düşen görevi bizzat bu hizmetleri kendisi sunarak yerine getirebildiği gibi, bu hizmetleri sunan özel kesimdeki aktörleri teşvik ederek, destekleyerek de yerine getirebilmektedir.

4. DEVLETİN BAŞARISIZLIĞI GÖRÜŞÜ

Piyasa aksaklıkları yaklaşımında olduğu gibi, devletin de mal ve hizmet üretirken başarısız olabileceğini ortaya koyan değişik görüşler vardır.⁴ Ağırlık olarak “Devletin başarısızlığı” veya “kamu tercihi” teorileri kapsamında ortaya konulmaya çalışılan bu görüşler, devletin içinde bulunduğu değişik sorunlara vurgu yaparak, bunların nasıl önlenebileceğine ilişkin öneriler getirmektedir.

James B. Buchanan, Kenneth Arrow, Anthony Downs ve Gordon Tullock gibi düşünürler tarafından ortaya konulmaya çalışılan devletin başarısızlığı teorisine göre; devlet de mal ve hizmet üretirken pekâlâ başarısızlığa düşebilir. Hatta devletin başarısızlık nedenleri piyasanın başarısızlık nedenlerinden daha fazla da görülebilmektedir.

Devletin başarısızlığı nedenleri arasında kamu kesiminde görev alan aktörlerin özel kesimde olduğu gibi kendi özel çıkarlarını, bu defa devlet imkânlarını da kullanarak, maksimize etme çabası öne çıkmaktadır. Bu temel güdüye bağlı olarak; kamu kesiminde karar almanın güçlüğü, bürokratik gecikmeler, seçim maliyetleri, kötü yönetim, seçmenlerin bilgi ve ilgi yetersizliği, çıkar ve baskı gruplarının faaliyetleri, politikacıların popülist uygulamaları ve kamu kesimindeki eş-dost görevlendirmeleri devletin başarısızlığının örnekleri olarak gösterilebilir.

Devletin başarısızlığını önlemek için özellikle Anayasal İktisat Görüşü çerçevesinde; devletin faaliyet alanının küçültmesi, katı hukuksal tanım ve kuralların oluşturulması ve denetleme faaliyetlerine önem verilmesi gibi öneriler yapılmaktadır.

⁴ Bkz.: Coşkun Can Aktan, **Anayasal İktisat**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997; Vural Savaş, **Anayasal İktisat**, 3.b, Avcıol Basım Yayımları, İstanbul, 1997; Pehlivan, a.g.e., ss.57-64; Şener, a.g.e., ss.124-195.

5. 15 TEMMUZ 2016 DARBE GİRİŞİMİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRME

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde Türkiye'deki 15 Temmuz 2016 tarihli “darbe girişimi” hem bir “piyasa aksaklığı” ve hem de bir “devlet başarısızlığı” olarak görülebilir:

15 Temmuz 2016 darbe girişimi bir piyasa başarısızlığıdır; çünkü piyasa/özel kesim içinde erdemli ve yarı kamusal mal ve hizmet üretimi alanında yaygın olarak faaliyet gösteren bir örgüt bu faaliyetlerin “sosyal faydasını” değil, “bireysel çıkarını” veya “uluslararası çıkarını” öne çıkaracak ve topluma/devlete zarar verecek şekilde bir çaba (“topluma/devlete karşı kalkışma”, “darbe girişimi”) içerisine girişmiştir. Denilebilir ki, “piyasada faaliyet gösteren firmalar zaten kendi kişisel çıkarlarını maksimize etmeye çalışır”. Ancak, piyasa etkinliğine ilişkin literatür “piyasadaki aktörlerin kendi bireysel çıkarlarını gözetirken, sosyal faydanın da maksimize olacağını” öngörmektedir. Türkiye'deki bu darbe girişimi, göstermiştir ki, erdemli ve yarı kamusal mal ve hizmet üretimi alanında yaygın olarak faaliyet gösteren bu örgütsel yapı “sosyal fayda” görünümü altında başka amaçlara hizmet edecek bir ortam bulmuştur/oluşturmuştur. Şüphesiz ki, bu yapının amaçları, işleyişi ve bu darbe girişiminin nedenleri, hem ulusal hem de uluslararası bakış açılarıyla siyaset bilimciler tarafından kapsamlı bir şekilde ortaya konulabilir.

Bu darbe girişimi aynı zamanda bir devlet başarısızlığıdır. Çünkü Türkiye'de devletin geçmişten günümüze, hem erdemli ve yarı kamusal mal ve hizmetlere yeterince önem vermediği/veremediği, hem de bu alanlarda faaliyet gösteren dernek, vakıf ve firma gibi özel kesimdeki değişik kuruluşları yeterince denetlemediği/denetleyemediği açıkça görülmektedir. Bilindiği gibi yarı kamusal hizmetlerin en önemli örneği eğitimidir. Kamu maliyesi literatüründe sağlık hizmetleriyle birlikte “kalkınma carileri” olarak isimlendirilen ve “insan üzerine yapılan yatırım” kabul edilen eğitim harcamaları son derece önemli görülmektedir. Türkiye'de bütçe ile ilgili rakamlara bakıldığında eğitim alanında yapılan harcamaların son 10-15 yılda şüphesiz ki arttığı görülmektedir. Ancak, gerek geçmişten gelen sorunların çokluğu, gerek eğitim alanında yapılan bir düzenlemenin sonuçlarının çok uzun vadede ortaya çıkması ve gerekse eğitim politikası alanında (okulların yapısı, derslerin içeriği, siyasi ve bürokratik personel hareketliliği, sistem değişiklikleri, sınav sistemleri...vb) bir türlü istikrarın yakalanamamış olması gibi önemli etkenler Türkiye'de eğitim alanında devletin bilerek veya bilmeyerek yeterince başarılı olmasını engellemiştir. İşte, devletin yeterince başarılı olamadığı bu kadar önemli bir alanda oluşan bu boşluk, “sosyal fayda” görüntüsü altında uzun yıllar planlı ve gizli bir şekilde faaliyet gösteren bir örgüt tarafından doldurulmaya çalışılmış, nihayetinde bu alandaki devletin zafiyeti de kötüye kullanılarak devlete/topluma karşı bir kalkışmaya, darbe girişimine başvurulmuştur. Şüphesiz ki devletin eğitim alanındaki

başarısızlığının çok sayıda nedeni vardır. Bu nedenler arasında; 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye’de darbe girişiminde bulunan bu örgütsel yapının bilinçli ve sinsisi olarak devletin eğitim alanında başarılı olmasını ve istikrar yakalamasını engellemesi, bunun sonucunda oluşan boşluklarda kendi dersaneleri ve kendi okulları ile daha kaliteli özel eğitim vererek (sınav sistemleri üzerindeki yasadışı başka faaliyetlerle de birlikte) devletin içindeki bütün etkin kurumlara sızmaya çalışması da ileri sürülebilir. Devletin eğitim alanındaki başarısızlığının nedenleri ve 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye’de darbe girişiminde bulunan bu örgütsel yapının işleyişi ve devletin başarısızlığındaki rolü eğitim bilimciler ve siyaset bilimciler tarafından şüphesiz ki ayrıntılı şekilde incelenip ortaya konulabilir. Ancak bütün bu açıklamalar Türkiye’de devletin, eğitim alanındaki başarısızlığını ve gerek kamu gerekse özel kesim eliyle arz edilen eğitim hizmetlerinin sunum ve denetimindeki eksikliklerini gizleyemez. 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen bu darbe girişimi eğitim hizmetlerinin devlet tarafından sunulması ve denetlenmesindeki eksikliğinin nelere yol açabileceğini göstermesi açısından da son derece önemli ve acı bir örnektir.

Yarı kamusal bir hizmet örneği olarak eğitim hizmetiyle ilgili yapılan değerlendirmelerin aynısı, “öğrenci yurtları/evleri”, “öğrencilere verilen burslar” ve “düşkünlere yapılan yardımlar” örneğinde erdemli mal ve hizmetler için de yapılabilir. Buna göre, Türkiye’de devletin erdemli mal ve hizmet sunumuna ve denetimine ilişkin eksiklikleri, darbe girişiminde bulunan bu art niyetli örgütlü yapı tarafından sosyal fayda görüntüsü altında kötüye kullanılmıştır. İnsan yardımı en çok ihtiyaç duyduğunda kimi yanında görürse, ona karşı kendini borçlu hisseder. Buna göre insan devletten yardım alırsa kendini devlete/topluma karşı borçlu hisseder. Bu sağlıklı bir ilişkidir. Buna karşın, insan yardımı ihtiyaç duyduğunda devleti yanında bulamayıp, vakıf ve dernek gibi erdemli hizmetler sunan başka özel yapılardan da destek alabilir. Nihayetinde bu gibi vakıf ve dernek gibi yapıların toplumların ihtiyaçlarının karşılanmasında, ulusal/uluslararası düzeyde ve hem geçmişte hem günümüzde oldukça büyük bir önemi de vardır. Ancak, bu gibi vakıf ve derneklerin erdemli hizmetleri üretip topluma sunarken yegâne amaçlarının “sosyal fayda” olduğu, bunun dışında başka amaçlarının olmadığını kim söyleyebilir? İşte, 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen Türkiye’deki bu darbe girişimi, bazı ulusal veya uluslararası vakıf ve derneklerin “sosyal fayda” görüntüsü altında kendi özel çıkarlarını toplumunun/devletin çıkarları pahasına gerçekleştirme çabalarının uzun süreli, gizli, sinsisi ve en acı örneklerinden biridir.

Çözüm olarak, iki şey önerilebilir: Birincisi, devletin kendi içinde yarı kamusal ve erdemli mal ve hizmet üretimine daha fazla önem vermesi ve buradaki miktar, kalite ve denetimle bağlantılı eksikliklerini giderip etkinliğinin artırılmasıdır. İkincisi ise devletin

dışında özel kesim eliyle; gerek vakıf, gerek dernek, gerekse ticari firma şeklinde her ne ad ve yapılanma içinde faaliyet gösterilirse gösterilsin, yarı kamusal ve erdemli mal ve hizmet üretim süreçlerinin düzenlenmesi ve bu faaliyetler içinde bulunanların etkin şekilde denetlenmesidir.

SONUÇ

Maliye bilimi kapsamında yapılan sınıflandırmalarda tam kamusal hizmetlerin yanında yarı kamusal ve erdemli mal ve hizmetlere de özel bir önem verilir. Bu önem, bu hizmetlerin bunları tüketenlere sağladığı özel faydanın yanında topluma da sağladıkları faydanın büyüklüğü ile açıklanabilir. 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimi göstermiştir ki, Türkiye'deki hükümetler; uzun yıllar boyunca eğitim hizmetleri örneğinde yarı kamusal mal ve hizmetleri ve öğrencilere yönelik burs ve yurt kolaylıkları ve genel olarak sosyal yardım faaliyetleri örneğinde erdemli mal ve hizmetleri yeterince etkin sunamamıştır veya ihmal etmiştir. Aynı zamanda özel kesimin bu mal ve hizmetleri üretimi de yeterince denetlenememiştir. Devletin bu başarısızlığı darbe girişiminde önemli bir etken olmuştur. Buna göre, bu hizmetlere ilişkin devletin uzun yıllardır gösterdiği başarısızlık ve özel kesimi denetlemedeki yetersizliğinden kaynaklanan büyük boşluk, bu alanlarda uzun yıllardır sistemli ve sinsi şekilde faaliyet gösteren örgütsel bir yapı tarafından art niyetli olarak kullanılarak bir darbe girişiminde bulunulmuştur. Bu durum kamu ekonomisi anlamında hem bir piyasa aksaklığı hem de bir devlet başarısızlığı olarak değerlendirilebilir. Darbe girişimindeki önemli rolü dikkate alındığında bu ve benzeri sorunların tekrar yaşanmaması için çözüm olarak; Türkiye'de devletin hem kendi içinde yarı kamusal ve erdemli mal ve hizmet üretimine daha fazla önem vermesi ve hem de özel kesimin bu faaliyetlerini daha etkin şekilde düzenleyip denetlemesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Abdurrahman. (1996), *Kamu Maliyesi*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- AKTAN, Coşkun Can. (1997), *Anayasal İktisat*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- KİRMANOĞLU, Hülya. (2009), *Kamu Ekonomisi Analizi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Nazım. (2007), *Piyasa Başarısızlığından Kamu Ekonomisinin Başarısızlığına: Ekonomide Devletin Değişen Rolü*, Palme Yayıncılık, Ankara.
- PEHLİVAN, Osman. (2014), *Kamu Maliyesi*, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- SAVAŞ, Vural. (1997), *Anayasal İktisat*, 3.b, Avcıol Basım Yayım, İstanbul.
- STIGLITZ, Joseph E. (1994), *Kamu Kesimi Ekonomisi*, (Çev. Ö. Faruk Batirel), 2.b., Marmara Üniversitesi Yayın No:549, İstanbul.
- ŞENER, Orhan. (2006), *Kamu Ekonomisi*, Beta Yayınları, İstanbul.